

Sedmero požehnání | Seven Blessings

Jindřich Buxbaum • Daniel Soukup

GRADA[®]

Sedmero požehnání | Seven Blessings

HOLEŠOV | HOLEŠOV

MEDŽYBIŽ | MEDZHYBIZH

LEŽAJSK | LEŽAJSK

MIKULOV | MIKULOV

BRATISLAVA | BRATISLAVA

LELÓW | LELÓW

UMAŇ | UMAN

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Notice for readers and users of this book

All rights reserved. No part of this publication or electronic book may be reproduced or transmitted in a paper, electronic or otherwise, without the previous written permission of the publisher. Unauthorized use of this book is punishable by law.

Sedmero požehnání | Seven Blessings

Fotografie | Photographs: Jindřich Buxbaum

Text | Texts: Daniel Soukup

Translated by David Livingstone

Vydala Grada Publishing, a.s. | Published by Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

obchod@grada.cz, www.grada.cz

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

jako svou 6809. publikaci | as its 6809. publication

Odpovědná redaktorka | Managing director: Eva Škrabalová

Grafická úprava a sazba | Graphics and typesetting: Petr Liška

Počet stran | Number of pages: 168

První vydání, Praha 2020 | First edition, Praha 2020

Vytiskla tiskárna | Printed by: TNM PRINT.

© Grada Publishing, a.s., 2020

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2020

ISBN 978-80-271-1642-3 (pdf)

ISBN 978-80-271-1011-7 (print)

Vydání knihy Sedmero požehnání podpořily Židovská obec Olomouc,
Nadační fond obětí holocaustu a Olomoucký kraj.

The Seven Blessings publication was supported by the Jewish Community of Olomouc,
the Holocaust Victims Foundation and the Olomouc Region.

Poděkování	9
Acknowledgments	
Předmluva	10
Preface	12
Úvod	14
Introduction	16
Járcajt v Holešově	18
Yahrzeit in Holešov	22
Járcajt v Medžybiži	38
Yahrzeit in Medzhybizh	42
Járcajt v Ležajsku	60
Yahrzeit in Ležajsk	64
Járcajt v Mikulově	80
Yahrzeit in Mikulov	84
Járcajt v Bratislavě	100
Yahrzeit in Bratislava	104
Járcajt v Lelówě	120
Yahrzeit in Lelów	124
Járcajt v Umani	140
Yahrzeit in Uman	144
Doslov	162
Afterword	164
O autorech	166
About the authors	

Poděkování

Obrazová publikace *Sedmero požehnání* má být podobně jako kniha chasidských legend Jiřího Langer *Devět bran* průzorem do světa, který je současnému člověku vzdálený a málo známý. Má mu poskytnout obraz komunity, která si střeží svůj poklad především ve svých srdcích a který probleskuje i v přítomných černobílých fotografiích. Název knihy je nejen ohlasem Langerova geniálního vyprávění, ale odkazuje zároveň k rituálu Sedmi požehnání (*ševa berachot*), která jsou recitována během židovského svatebního obřadu. Setkání tradičních Židů nejrůznějších směrů u hrobů významných učenců, rabínů a cadiků, o nichž vypráví doprovodné texty, je totiž svého druhu mystickým zasnoubením, při němž se spojují duše tohoto světa se světem příštím, při němž se sjednocuje pozemská přítomnost s nebeskou přítomností – *Šechinou*. Každý ze sedmi rabínských járcajtů (výročí smrti) zachycených objektivem fotoaparátu je zároveň příběhem sedmi významných duchovních vůdců, kteří jsou pro židovské společenství trvalým požehnáním.

Fotografie přítomné v této knize vznikaly po dobu několika let a jejich autor strávil bezpočet hodin na cestách napříč celou střední a východní Evropou. Jejich výběr představuje pouhý zlomek z toho, co během svých výprav zachytil. Některé z nich byly prezentovány na výstavách v Praze, Brně, Olomouci, Boskovicích, Holešově či v Českém a Polském Těšíně, jiné jsou zde publikovány vůbec poprvé. Doprovodné texty pak byly inspirovány nejen početnými primárními prameny, ale také rozsáhlým a soustředěným výzkumem domácích a zahraničních badatelů, z celé řady je nutno zmínit alespoň kolektivní monografii *Hasidism: A New History* (Princeton 2018) a *Historical Atlas of Hasidism* (Princeton 2018), který sestavil autor úvodu Marcin Wodziński.

Vznik této knihy by nebyl možný bez podpory a pomoci mnoha osob a institucí, kterým bychom tímto rádi poděkovali. Dík náleží naší domovské Židovské obci v Olomouci a Nadačnímu fondu obětem holocaustu. Zvláštní poděkování patří Petru Papouškovi, rabi Efraimu K. Sidonovi, rabi Oferu Pelledovi, Jindřichu Štreitovi, Pavlíně Vandrové, Marcinu Wodzińskému a všem našim blízkým.

Jindřich Buxbaum, autor fotografií, Daniel Soukup, autor textů

Acknowledgments

The photo book *Seven Blessings* is intended as a glimpse into a world which is quite distant and little known at present, in a similar fashion as the collection of Hasidic legends *Nine Gates* by Jiří Langer. It should provide a picture of a community, which guards its treasures primarily in the hearts of its members and which is allowed to shine out in these black and white photographs. The name of the book is not only a reference to Langer's brilliant narrative, but also refers to the ritual of the Seven Blessings (*sheva brachot*), which are recited during the Jewish wedding ceremony. Meetings of traditional Jews of various streams at the graves of renowned scholars, rabbis and tsaddiks, which is the theme of the accompanying texts, are a kind of mystical engagement, in which the souls of this world are linked with the world to come, where the earthly presence is united with the heavenly presence – *Shekhinah*. The seven listed rabbinic yahrzeits (anniversaries of deaths), depicted with an objective camera, are also the stories of seven celebrated spiritual leaders who amount to a permanent blessing for the Jewish community.

The photographs in this book came about over a period of several years, and their author spent countless hours travelling through Central and Eastern Europe. The selection only represents a fragment of what he actually captured during his journeys. Some of them have already been presented at exhibitions in Prague, Brno, Olomouc, Boskovice, Holešov, Český Těšín and in Cieszyn, while others are published here for the first time. The accompanying texts have been inspired, not only by numerous primary sources, but also by extensive and focused research by both Czech and foreign scholars, from which mention should be at least made of the collective monograph *Hasidism: A New History* (Princeton 2018) and *Historical Atlas of Hasidism* (Princeton 2018), which was the work of the author of the introduction Marcin Wodziński.

This book could not have come about without the support and assistance of a number of people and institutions, who we would like to express our thanks to. We would also like to thank our home Jewish community in Olomouc and Foundation for Holocaust Victims. Special thanks also go to Petr Papoušek, Rabbi Efraim K. Sidon, Rabbi Ofer Pelled, Jindřich Štreit, Pavlína Vandrová, Marcin Wodziński and all of our loved ones.

Jindřich Buxbaum (photographs), Daniel Soukup (texts)

Předmluva

K následující úvaze mne přivedla jedna z fotografií Jindřicha Buxbauma v této knize. Fotograf tu do středu snímku postavil pěkně upraveného studenta chasidské ješivy. Hledí přímo před sebe a tázavý výraz jeho obličeje vyzařuje údiv, který by člověk očekával u kolemjdoucího anděla, kdyby si ho nějaký člověk všiml a chtěl ho vyfotografovat. Při otázce, proč se vůbec nechal vyfotografovat, si ale nemohu odmyslit autora fotografie. Stojí před chlapcem a sklání se k displeji svého aparátu, kde ho vidí. Takto zprostředkovaně ho asi vidí nejlépe, jak umí, ale chápe toto počínání jeho protějšek? Je zvyklý být viditelný jen ve svém světě a svět lidí, kteří do něj nemají přístup, vnímá jen ze zcela praktických důvodů. Početné skupiny chasidů na výpravách k hrobům svatých rabínů, kteří kdysi dávno žili ve východní Evropě, skutečně nemají nejmenší zájem vnímat ze svého okolí víc než zázračnou auru svatého místa a obvykle ani nevědí, jsou-li na Ukrajině, v Maďarsku, nebo v Československu, protože tu z jejich hlediska – až na výjimky – žádní Židé nejsou, až na ty pod zemí. Za třicet let, kdy sem opět získali přístup, byli sice z praktických důvodů nuceni si tu s pomocí místních zařídit ubytování a zvelebit svatá místa, ale to všechno stejně zařizovali k tomuto účelu najmutí lidí. Na jednom ze snímků v této knize můžeme spatřit dvojici místních míjející se s chasidem, který se z mikve vrací na ubytovnu a přes hlavu má ručník. Míjejí ho bez zájmu jako on je, jedny s druhými sice zdánlivě spojuje místo, kde se vyskytují, ale to je vše, protože se fakticky nevyskytují na stejném místě. Koneckonců se to neliší od míst jako New York nebo Jeruzalém, odkud tihle chasidi přiletěli oslavit járcajt svého světce. I tam se míjejí s jinými lidmi, jako se míjejí jejich do sebe uzavřené světy, protože sekulární svět se všemi svými reklamami a poutači smyslů je do sebe ještě uzavřenější než svět zbožných Židů. Žijí pospolu jako antilopy a pakoňové v africké savaně, poněvadž nemají důvod brát si přítomnost těch druhých vážně k srdci. V jedné svaté knize jsem se dočetl, že v době, kdy existoval jeruzalémský Chrám, býval v Den smíření odhalen závěs před Nejsvětější svatyní, aby všichni, celý národ, mohli vidět okřídlené cheruby vyrůstající ze zlatého víka na svaté schránce. Znamením požehnání nového roku bylo, když hleděli jeden ke druhému, opak toho byl patrný z toho, že se od sebe odvraceli. Co kdybychom mohli něco podobného číst ve tvářích lidí, kdyby se skulinou

mezi svými světy dívali jeden na druhého a zjišťovali, že jsou vlastně úplně stejní, jenom každý stojí na opačné straně víka jako ti dva okřídleni, jeden na severní a jeden na jižní straně? Mám takový dojem, že se o to Jindřich Buxbaum pokouší přes periskop displeje svého fotoaparátu, a množství snímků, které v onom přece jen cizím světě nadělá, svědčí o tom, že se jeho snaha nemíjí účinkem. Ti chasidští chlapci z mnoha dalších fotek ho evidentně přijali do svého světa. A ti, kdo o to mají alespoň ze zvědavosti zájem z druhé strany, se mohou dívat spolu s Jindrou a zamýšlet se nad tím, zdali sama ta zvědavost není projevem mnohem hlubší touhy, již si ve svém světě netroufají projevit ani sami před sebou.

Na jedné z fotografií zachytil Jindřich Buxbaum v kruhu tančících chasidů svým fotoaparátem jednoho či ještě jednoho, jak se na okamžik odpoutali od země. Ačkoli je skoro trapné to říkat, zažil jsem v sedmnácti letech ten pocit osvobození od zemské tíže při volejbale. Jako zázrakem jsem se při výskoku na smeč odrazil tak vysoko, až jsem měl najednou hodinu na to, rozmyslet si, kam balón umístím. Asi tak dlouho mi připadalo, že spolu s míčem visím nad sítí mezi nebem a zemí. Hádám, že když fotograf zmáčkne spoušť a ví, že ji zmáčkl v pravý okamžik, dá mu ta chvilka hodinu vnitřního času, ba víc. To ukazuje, že plně prožité dny mohou trvat celou věčnost. Ale jiná zkušenost mě naučila, že sám tam člověk dlouho nevydrží. Podobně nezapomenutelný zážitek mi dala modlitba s braclavskými chasidy v synagoze postavené nad hroby rabi Šimona bar Jochaje a jeho syna Eleazara v Meronu. Tam, bylo to na Roš hašana a ne na Lag baomer, járcajt rabi Šimona, kdy jich bývá na milion, mi bylo pětadvacet a naopak trvalo hodiny, než jsem, vtěsnán mezi stovky těl, vplul do jejich modlitby a splynul s nimi v jednu duši. Protože potom vnímá člověk svůj svět jinak. Možná se to nedá srovnat s blažeností ve světě, kde už duše nemají těla, máš jen chvilku, aby ses v něm rozhlédl, ale přinejmenším víš, že je a bude po celou dobu tvého života s tebou.

Efraim K. Sidon

Preface

One of the photographs by Jindřich Buxbaum in this book actually inspired the following reflection. The photographer situated a nicely dressed student of a Hasidic yeshiva in the middle of the picture. He is gazing directly in front of him, with the questioning expression on his face displaying surprise. It is as if an angel passing by had been noticed by someone who wanted to take a picture of him. When one wonders how he allowed himself to be photographed, one has to imagine the thinking of the author of the photograph himself. He stood before the boy and peered at him through his camera. He can seem him as best as possible in this manner, but how does his counterpart view it? He is used to being visible only in his own world, and the world of people, which does not have access to it, is only noticed for completely practical reasons. Large groups of Hasidic Jews on trips to visit the graves of holy rabbis, who lived long ago in Eastern Europe, are truly not interested at all in noticing the world around them. They are only interested in the miraculous aura of the holy place and usually do not even know if they are in Ukraine, in Hungary or in Czechoslovakia, because, from their perspective, with some exceptions, there are no Jews here, except for those below the ground. Over the thirty year period, when they have received access once again to these places, they have been forced for practical reasons to establish accommodation with the help of local people and restore the holy places, but all of this was carried out for this purpose by hired people. You can see in one of the pictures in this book two locals, passing by a Hasid who is returning to his housing from a mikveh with a towel around his head. They pass him by without any interest in who he is, despite the fact that they are supposedly

linked by the place where they are. This is the only thing, however, because they are actually not in the same place. After all, it does not even differ from places such as New York or Jerusalem, where these Hasids have flown in from to celebrate the yahrzeit of their saint. People also pass by one another there, with their closed off worlds passing one another by, as the secular world with all of its advertisements and lures for the senses is even more closed off than the world of devout Jews. They live alongside one another like antelopes and wildebeests on the savanna in Africa, as they do not have a reason to take the presence of the other to heart.

I once read in a holy book that at the time when the Temple existed in Jerusalem, a curtain was drawn back from the Holy of Holies on the Day of Atonement so that the entire nation could see the winged cherubs emerging out of the golden cover on the holy dwelling. It was a sign of blessing of the new year when they spotted one another, while the opposite was apparent, when they turned away from one another. What if we could see something similar in the faces of people, what if we saw one another through the opening between both worlds and discovered that we are actually completely the same, only each of us is standing on the opposite side of the lid like the two winged figures, one to the north and one on the southern side? I have a feeling that Jindřich Buxbaum is attempting something similar through the periscope of his camera and that the number of pictures which capture this truly foreign world, testify to the fact that his efforts have succeeded. It is apparent that the Hasidic boys in many of the photographs accepted him into their world. And those with at least an interest from the second

side, can take a look along with Buxbaum and ponder over whether their curiosity is not actually an expression of a much deeper desire, which they are reluctant to allow to appear in front of them in their own world.

Jindřich Buxbaum captures in one of the photographs a circle of dancing Hasids, as they momentarily lift up off the ground. Although it might seem silly to say, I experienced this liberation from earthly bounds playing volleyball at the age of seventeen. I jumped up so high to spike that I suddenly had an hour to contemplate where to place the ball. It seemed that long, hanging with the ball between the heavens and the ground. I would guess that when a photographer presses the button, and knows he did it at the right moment, he receives an hour of internal time, maybe even more. This indicates that fully experienced days can last forever. Other experience has shown, however, that a person does not last long alone there. I had a similarly unforgettable experience from a prayer with Bratslav Hasids in a synagogue situated above the graves of Rabbi Shimon bar Yohai and his son Eleazar in Meron. It was on Rosh Hashanah and not on Lag BaOmer, the *yahrzeit* of Rabbi Shimon, when there are a million people, I was forty-five and it lasted hours before I found my way, squeezed between hundreds of bodies, to their prayers and was able to merge with them into one soul. You view your world different after that. Perhaps this cannot be compared with blessedness in a world where souls no longer have bodies, you only have a short time to look around, but at least you know that it is there and with you throughout your life.

Efraim K. Sidon

Úvod

Už je to třicet pět let, kdy jsem poprvé navštívil židovský hřbitov ve Varšavě, který je jedním z největších židovských pohřebišť v Evropě. Tehdy jsem poprvé uviděl šedivé a nenápadné domečky vztyčené nad hroby některých osob, o nichž jsem doposud nic nevěděl. Nezaujaly mne svou (absentující) krásou anebo architektonickým tvarem. Vytušil jsem však duchovní význam těchto malých domků označovaných chasidy jako *ohalim* (jak jsem se později dozvěděl), přestože jsem nebyl schopen mu během prvního setkání porozumět. Prosebné lístky zanechané na oněch hrobech, svíčky, kamínky, příležitostní návštěvníci (i když v té době zavítalo do východní Evropy jen málo chasidů), všechny tyto drobnosti mě přiměly, abych zkoumal význam těchto míst a jejich kulturu. A tak je tomu dodnes.

Teprve mnohem později jsem během studia pochopil, že chasidismus je jedním z nejvlivnějších jevů formujících moderní dějiny evropského židovstva a jedním z nejpozoruhodnějších mystických hnutí ve světových dějinách. A přitom by sotva kdo předpovídal, že jeho „nevýrazné výhonky“, jak napsal jeden z jeho kritiků, se tak znamenitě rozrostou a chasidismus se v 19. století stane jedním z největších směrů judaismu a jedním z nejvýznamnějších náboženských proudů napříč celou židovskou i nežidovskou východní Evropou, přičemž jeho dalekosáhlý vliv bude patrný v mnoha oblastech židovského osídlení až do současnosti. Dnešní vliv chasidismu je všudypřítomný, od zobrazení chasidů v populární kultuře přes židovský i nežidovský náboženský fundamentalismus až po rozmanité podoby židovské a nežidovské spirituality.

Za ústřední myšlenku chasidismu, je-li vůbec nějaká, lze označit koncept *cadika* (hebrejsky „spravedlivý“), který je pokládán za vůdce chasidské komunity a osu chasidské zbožnosti. Myšlenkový původ pojmu *cadik* lze najít v biblické knize Přísloví 10:25 – „spravedlivý [cadik] je základem světa“ – a v kabalistické víře ve skrytost spravedlivého, díky němuž existuje tento svět. Cadik a všechno to, co koná, je Tórou – slovem Božím, které má stejnou váhu jako psaná Tóra, tedy učení zjevené Mojžíšovi. Jak prohlásil jeden z raných chasidských předáků, Tóru se neučíme pouze z cadikových slov, ale i ze způsobu, jakým si zavazuje tkaničky u bot.

Z toho důvodu cadikové bývali a dosud stále jsou obklopeni početnými následovníky. Mezi ně patřili nejen chasidé, ale také běžní nechadidští Židé,

ženy, a dokonce i křesťané, kteří si přicházeli pro radu, lékařskou pomoc, anebo nejčastěji pro zázrak. Poutníci předstupovali k audienci, aby zde předložili své stručné žádosti známé jako *kvitlech* (tj. prosby) spolu s peněžitým příspěvkem nazývaným *pidjon ha-nefeš* (doslova „výkupné za duši“). Poutě k cadikům se během času staly charakteristickým znakem chasidské zbožnosti. A to nejen k žijícím cadikům, ale také k jejich hrobům – odtud pochází obyčej pokládat *kvitlech* a modlit se u místa posledního odpočinku zesnulých. Zvyk navštěvovat hroby, který je v chasidismu přítomen téměř od jeho počátku ze sklonku 18. století, byl původně spojen s úctou k jeho domnělému zakladateli Jisraeli, tzv. Beštovi (Baal Šem Tov), který je pohřben v Medžybiži v Podolí (dnešní Międzyboż), a později i k dalším chasidským vůdcům. Postupně se poutě k hrobům staly masovou záležitostí. Chasidé věří, že jedenkrát v roce se duše zesnulého vrací na místo, kde je pochováno jeho tělo. Podobně cadikova duše sestupuje na výročí úmrtí k jeho hrobu, aby si přečetla každý *kvitl*, přenesla pak tyto žádosti a prosby do nebe a svěřila je Bohu. Během *jórcajtu*, radostné výroční připomínky cadikovy smrti, se u hrobů významných chasidských vůdců, jež se nacházejí zejména ve východní Evropě, shromažďují početní chadidští poutníci. Každý rok desítky tisíc převážně chasidských poutníků navštěvují proslulé *ohalim* rabiho Eli-melecha v haličském Ležajsku či rabiho Nachmana z Braclavi, pohřbeného v ukrajinském městě Umaň.

Nejedná se o původně chasidskou zvyklost. Raný chasidismus si ji vypůjčil od palestinských kabalistů 17. a 18. století, kteří iniciovali slavnostní shromažďování známé jako *hilula*, aby oslavili výročí legendárního židovského mystika Šimona bar Jochaje. V aškenázské Evropě to pak byli chasidé, kdo popularizovali tento zvyk, jenž se postupně rozšířil i mimo chasidské kruhy. Může znít paradoxně, že jakkoli byly chasidské poutě vášnivě kritizovány protichasidskými rabíny, byl tento obyčej postupně napodobován i mezi běžnými Židy již na počátku 19. století. A možná největší ironií je, že mezi nejvíce uctívané hroby ve východní a střední Evropě patří ty, jež náležejí nejproslulejším protichasidským oponentům, jakým byl například Elijah ben Šlomo Zalman (1720–1797), známý jako Gaon z Vilna, anebo Moše Sofer (1762–1839), rabín v Prešpurku (Bratislavě).

Holocaust přetřel mnohé vazby mezi chasidy (a tradičními Židy obecně) a jejich původní domovinou ve východní Evropě. Mukačevský cadik již dávno nežije v Mukačevě, ale v Borough Park v Brooklynu. Podobně cadik z Belzu nyní sídlí v Jeruzalémě, zatímco jeho 42 tisíc následovníků je rozseto v Jeruzalémě, New Yorku, Ašdodu, Bnej Braku, Londýně, Montrealu, Antverpách a v dalších městech Severní Ameriky, Izraele a Evropy. Přesto se dnes chasidské komunity snaží pokračovat a oživit spojení s východní Evropou. Od osmdesátých let se stále rostoucí počet chasidů navrácí k hrobům svých zakladatelů. Mnozí navštěvují také nechasidské hroby. Tyto poutě jsou výrazem nostalgického propojení s krajinou, v níž se zrodila a po staletí vzkvétala tradiční židovská kultura. Především však představují rituál, který posiluje identitu současného chasidismu a umožňuje mu se znovu definovat v návaznosti na linii velkých chasidských praotců a jejich duchovní odkazu. Zároveň se jedná o živou duchovní zkušenost pro všechny typy poutníků, jak chasidy, tak i nechasidy, nábožensky založené a často i pro ty bez vyznání. V neposlední řadě pak poutě ke svatým hrobům, a to je na tom zvláště paradoxní, umožňují židovské kultuře ve východní a střední Evropě opět vzkvétat.

Marcin Wodziński,
profesor židovských studií na Vratislavské univerzitě

Introduction

I visited the Jewish cemetery in Warsaw, the largest Jewish gravesite in Europe, 35 years ago. It was then that I saw for the first time the grey and insignificant little houses erected on the graves of figures I knew nothing about then. It was not, however, for their (non-existent) beauty or architectural design that these structures captured my attention. It was the spiritual importance of these little houses, known as Hasidic *ohalim* (as I learned later), which I sensed but could not really understand at the first encounter. Petitionary notes left on these graves, candles, stones, occasional visitors (although at that time few Hasidim would visit Eastern Europe), all these small indicators somehow encouraged me to explore the significance of those places and their culture. And this has remained the case up until the present day.

It was only much later that I learned that Hasidism is one of the most powerful phenomena informing the modern history of European Jewry and one of the most fascinating mystical movements in the history of the world. Although, as one of its critics wrote, its “insipid buds” hardly foretold such a wonderful growth, Hasidism became one of the largest movements within Judaism in the nineteenth century, and one of the most significant religious movements throughout the whole of Eastern Europe, Jewish or non-Jewish. Its extensive influence remains evident in a great many areas of Jewish settlement up to the present day. Today, influences of Hasidism are all-present, from Hasidic representations in popular culture to Jewish and non-Jewish religious fundamentalisms, to manifold forms of Jewish and non-Jewish spirituality.

The central idea of Hasidism, if there is any, is the concept of the *tsaddik* (in Hebrew ‘just’ or ‘righteous’), the leader of a Hasidic group and the *axis mundi* of Hasidic piety. The ideological origin of the term *tsaddik* is in the Book of Proverbs 10:25: “the righteous is the foundation of the world” and the kabbalistic belief in the hidden righteous, thanks to whom the world exists. The *tsaddik* and all his actions are the Torah – the word of God to the same degree as the Written Torah, the scripture revealed to Moses. As one of the early Hasidic leaders would say, one learns the Torah not only from the *tsaddik*’s words, but also from the way he ties his shoelaces.

As such, *tsaddikim* used to be and continue to be surrounded by numerous

followers. This included not only Hasidim, but also ordinary non-Hasidim Jews, women and even Christians who would come for advice, medical assistance, or, most frequently, a miracle. The pilgrims would show up for audiences and present their short requests known as *kvitlekh*, or petitions, along with monetary payments called *pidyon ha-nefesh* (literally “ransom for the soul”).

Pilgrimages to the tsaddikim became over time the trademark of Hasidic religiosity. And this not only to a living tsaddik, but also to their graves, as there is a custom of placing *kvitlekh* and praying on the graves of departed *tsaddikim*. The custom of pilgrimage to the graves, existing in Hasidism almost since the dawn of the movement in the late eighteenth century, was initially associated with the cult of the grave of the putative founder, Israel the Besht in Medzhybizh (Polish Międzybóż) in Podolia, and then of other Hasidic leaders. Over time it assumed mass proportions. Hasidim believe that once a year souls return to the place where the body is buried. A *tsaddik's* soul returning on the anniversary of his death to his gravesite would read every *kvitl*, then take the requests to heaven and represent the supplicants before God. The *yortsayt*, a joyous feast on the anniversary of a *tsaddik's* death, gathers numerous Hasidic pilgrims to the graves of the most renowned Hasidic leaders, many of them located in Eastern Europe. Tens of thousands of mostly Hasidic pilgrims visit the most famous *ohalim* of Rabbi Elimelekh in Galician Leżajsk (Lizhensk) or of Rabbi Nachman of Bratslav (Polish Braclaw), buried in Uman, Ukraine every year.

The custom itself was not originally Hasidic. The early Hasidim borrowed it from the seventeenth and eighteenth century Palestinian kabbalists, who initiated a custom of festive gatherings, known as *hillula*, in order to celebrate the anniversary of the legendary Jewish mystic Shimon bar Yo-hai. In Ashkenazi Europe, however, it was the Hasidim who popularized the custom, and, with time, it went wide beyond the limits of Hasidism itself. Quite paradoxically, although Hasidic pilgrimages were vehemently opposed by anti-Hasidic rabbis, it was the custom of visiting the graves that became frequently emulated among non-Hasidic Jews as early as the beginning of the nineteenth century. Maybe most ironically, among the

most venerated rabbinic graves in Eastern and Central Europe are those of the most renowned anti-Hasidic opponents, including the Gaon of Vilna, Elijah ben Shlomo Zalman (1720–1797), and the Rabbi of Pressburg (Bratislava), Moshe Sofer (1762–1839).

The Holocaust severed many of the ties between Hasidism, traditional Jews more generally, and their original territories in Eastern Europe. The *tsaddik* of Munkach no longer lives in Munkatsh, but in Borough Park in Brooklyn. Similarly, the *tsaddik* of Belz now resides in Jerusalem, while 42 thousand of his followers live in Jerusalem, New York, Ashdod, Bnei Brak, London, Montreal, Antwerp and other cities in North America, Israel and Europe. Even so, Hasidic communities today continue to nurture their ties with Eastern Europe. Since the 1980s, an ever increasing number of Hasidim return to the graves of their leaders all over Eastern Europe. Many others visit non-Hasidic gravesites as well. These pilgrimages are an expression, amongst other things, of a nostalgic connection with the land where traditional Jewish culture was born and flourished for centuries. They most of all represent a ritual, reinforcing the identity of contemporary Hasidim, allowing it to redefine itself in line with the great forefathers and their spiritual legacy. At the same time, this is a vital spiritual experience for all pilgrims, Hasidic and non-Hasidic alike, religious and, often, non-religious. As such, pilgrimages to the holy graves, quite paradoxically, are enabling the Jewish culture of East and Central Europe to flourish once again.

Marcin Wodziński, Professor of Jewish Studies at University of Wrocław